ECLI:LV:AT:2023:1004.11087080221.5.L
Lieta Nr. 11087080221, SKK-191/2023
Krimināllietu departaments

Latvijas Republikas Senāts
LĒMUMS
Rīgā 2023. gada 4. oktobrī

Senāts šādā sastāvā: senatore referente Inese Laura Zemīte, senatores Sandra Kaija un Inguna Radzeviča

izskatīja rakstveida procesā krimināllietu sakarā ar apsūdzētā /pers. A/ aizstāves zvērinātas advokātes Lailas Pudules kasācijas sūdzību par Rīgas apgabaltiesas 2022. gada 13. septembra lēmumu.

Aprakstošā daļa

[1] Ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2022. gada 19. maija spriedumu
/pers. A/, personas kods /personas kods/,
atzīts par vainīgu Krimināllikuma 253. panta pirmajā daļā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā un sodīts ar brīvības atņemšanu uz 6 mēnešiem.
Saskaņā ar Krimināllikuma 52. panta piekto daļu soda termiņā ieskaitīta aizturēšana no 2021. gada 10. līdz 12. decembrim.
/pers. A/ piemērotais drošības līdzeklis – nodošana policijas uzraudzībā – atstāts negrozīts.

[2] Ar pirmās instances tiesas spriedumu /pers. A/ atzīts par vainīgu un sodīts par to, ka neatļauti iegādājās un glabāja narkotisko vielu bez realizācijas nolūka.

[3] Ar Rīgas apgabaltiesas 2022. gada 13. septembra lēmumu, izskatot krimināllietu apelācijas kārtībā sakarā ar apsūdzētā /pers. A/ apelācijas sūdzību, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2022. gada 19. maija spriedums atstāts negrozīts.

[4] Par Rīgas apgabaltiesas 2022. gada 13. septembra lēmumu apsūdzētā /pers. A/ aizstāve L. Pudule iesniegusi kasācijas sūdzību, kurā lūdz atcelt abu zemāko instanču tiesu nolēmumus un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā, norādot, ka apelācijas instances tiesa pieļāvusi Kriminālprocesa likuma 15. panta, 20. panta otrās daļas, 60.^{2} panta pirmās daļas 7. punkta un 562. panta pirmās daļas pārkāpumus, kas atzīstami par Kriminālprocesa likuma būtiskiem pārkāpumiem.

Kasācijas sūdzība pamatota ar šādiem argumentiem.

[4.1] Apelācijas instances tiesa izskatījusi lietu rakstveida procesā saskaņā Kriminālprocesa likuma 559. panta ceturtās daļas 3. punktu, neņemot vērā minētās tiesību normas dispozitīvo raksturu un apsūdzētā izteikto lūgumu izskatīt lietu mutvārdu procesā.

Gan pirmās instances, gan apelācijas instances tiesā apsūdzētajam bija liegtas tiesības piedalīties lietas iztiesāšanā. Apelācijas instances tiesa nav vērtējusi šo apsūdzētā /pers. A/ aizstāves viedoklī norādīto argumentu, kā arī nav ņēmusi vērā aizstāves iebildumus pret rakstveida procesu apelācijas instances tiesā. Tādējādi apelācijas instances tiesa ir pārkāpusi apsūdzētā tiesības uz aizstāvību un taisnīgu tiesu.

[4.2] Apelācijas instances tiesas atzinums, ka pirmās instances tiesa lietu bez pierādījumu pārbaudes izdarīšanas pamatoti izskatījusi rakstveida procesā, ir pretējs judikatūrā (Senāta 2013. gada 11. janvāra lēmumā lietā SKK-J-8/2013) paustajām atziņām par Kriminālprocesa likuma 499. panta piemērošanu.

Apelācijas instances tiesa pretēji Kriminālprocesa likuma 562. panta pirmajai daļai nav izvērtējusi apsūdzētā /pers. A/ aizstāves viedoklī norādīto argumentu par to, ka pirmās instances tiesā apsūdzētajam bija liegta iespēja klātienē paust savu viedokli par pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu. Savukārt pirmās instances tiesa nav izvērtējusi, vai lietā ir konstatējami Kriminālprocesa likuma 499. panta pirmajā daļā noteiktie priekšnosacījumi pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai.

[4.3] Izskatot lietu rakstveida procesā un neveicot pierādījumu pārbaudi, abu zemāko instanču tiesas atstājušas bez ievērības krimināprocesa gaitā pieļautos Kriminālprocesa likuma pārkāpumus, kas rada šaubas par lietā iegūto pierādījumu pieļaujamību un apsūdzētā vainīgumu inkriminētajā noziedzīgajā nodarījumā. Proti, kriminālprocesā nav izvērtēts: 1) vai bija likumīgs pamats kriminālprocesa uzsākšanai pret /pers. A/ saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 369. panta ceturtās daļas 1. punktu, pamatojoties uz inspektora /pers. B/ 2021. gada 10. decembra ziņojumu; 2) vai /pers. A/ aizturēšana veikta atbilstoši Kriminālprocesa likuma 265. panta pirmajai un otrajai daļai un 266. panta pirmajai daļai; 3) vai narkotiskās vielas izņemšana veikta atbilstoši Kriminālprocesa likumā noteiktajai kārtībai; 3) vai pirmstiesas kriminālprocesā sniegtās /pers. A/ liecības atzīstamas par pieļaujamu pierādījumu, ja nopratināšanas laikā viņš bija narkotisko vielu ietekmē, kas rada pamatotas šaubas par to, vai apsūdzētais ir izpratis notiekošās procesuālās darbības būtību un sekas un bijis spējīgs pilnvērtīgi izmantot savas tiesības uz aizstāvību.

Izskatot lietu rakstveida procesā un neveicot pierādījumu pārbaudi, apelācijas instances tiesa nav pārliecinājusies arī par to, vai apsūdzētais varēja saprast procesā lietoto valodu un pilnvērtīgi izmantot savas tiesības, ievērojot to, ka viņam visa procesa gaitā nav bijis nodrošināts tulks.

Minētie pārkāpumi atzīstami par Kriminālprocesa likuma būtiskiem pārkāpumiem šā likuma 575. panta trešās daļas izpratnē un ir pamats abu zemāko instanču tiesu nolēmumu atcelšanai.

Motīvu daļa

[5] Senāts konstatē, ka kasācijas instances tiesai vispirms jāizvērtē, vai apelācijas instances tiesa nav pārkāpusi apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu,

izskatot lietu rakstveida procesā.

[5.1] Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmais teikums paredz, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu deklarētas Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantā, kura pirmās daļas pirmais teikums noteic, ka ikvienam ir tiesības, nosakot savu civilo tiesību un pienākumu vai jebkuras viņam izvirzītās apsūdzības pamatotību krimināllietā, uz taisnīgu un atklātu lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos neatkarīgā un objektīvā ar likumu izveidotā tiesā. Kriminālprocesa likuma 15. pantā kā viens no kriminālprocesa pamatprincipiem paredzētas tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā, objektīvā un neatkarīgā tiesā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā ir atzīts, ka no Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta pirmās daļas izrietošās tiesības uz atklātu lietas izskatīšanu ietver tiesības uz mutvārdu procesu vismaz vienā tiesas instancē, kas lietu izskata pēc būtības (*piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1994. gada 23. februāra sprieduma Fredina (Fredin) pieteikumā pret Zviedriju (Nr. 2), iesnieguma Nr. 18928/91, 21. punkts*).

Tādējādi secināms, ka tiesības uz taisnīgu tiesu ietver arī tiesības uz mutvārdu procesu, un tas ir viens no taisnīguma nodrošināšanas elementiem, kas tiek aizsargāts kā nacionālajos, tā arī starptautiskajos tiesību aktos. Līdz ar to tiesības uz mutvārdu procesu ietilpst tiesību uz taisnīgu tiesu tvērumā.

[5.2] Kriminālprocesa likuma 559. panta ceturtās daļas 3.punkts noteic, ka lietu var iztiesāt rakstveida procesā, ja apelācijas sūdzībā vai protestā ir izteikts lūgums tikai par piespriestā soda mīkstināšanu un ja lieta pirmās instances tiesā izskatīta bez pierādījumu pārbaudes un piespriestais sods nav saistīts ar brīvības atņemšanu, kas ilgāka par pieciem gadiem.

Apelācijas instances tiesa atzinusi, ka pirmās instances tiesa ir ievērojusi Kriminālprocesa likuma 499. panta pirmās daļas nosacījumus, pamatoti pieņēmusi lēmumu par pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu attiecībā uz visu apsūdzību. Apelācijas instances tiesai, tāpat kā pirmās instances tiesai nav radušās šaubas par apsūdzētā vainīgumu inkriminētajā noziedzīgajā nodarījumā. Kasācijas instances tiesai nav pamata apšaubīt šos atzinumus.

Apelācijas instances tiesa konstatējusi, ka pirmās instances tiesā lieta iztiesāta rakstveida procesā saskaņā ar Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 12. panta $1.^1$ daļu bez pierādījumu pārbaudes. Apsūdzētais nav izteicis iebildumus par to, ka lieta pirmās instances tiesā iztiesāta rakstveida procesā bez pierādījumu pārbaudes un ir pārsūdzējis pirmās instances tiesas spriedumu tikai daļā par viņam noteikto sodu, lūdzot to mīkstināt. Apsūdzētajam ar šo spriedumu noteikta brīvības atņemšana uz 6 mēnešiem.

Apelācijas instances tiesa, noraidot aizstāves lūgumu par lietas iztiesāšanu mutvārdu procesā, to pamatojusi ar izskatāmajā lietā konstatētajiem apstākļiem, kas atbilst Kriminālprocesa likuma 559. panta ceturtās daļas 3.punktam, un lietu saskaņā ar minēto tiesību normu izskatījusi rakstveida procesā.

Senāts iepriekš ir norādījis, ka atšķirībā no Kriminālprocesa likuma 559. panta ceturtās daļas 1., 2. un $2.^1$ punktā norādītajiem gadījumiem, kad likumdevējs ir paredzējis apelācijas instances tiesas tiesības iztiesāt lietu rakstveida procesā tikai tad, ja prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar, pret to neiebilst, Kriminālprocesa likuma 559. panta ceturtās daļas 3. punktā norādītajā gadījumā šo personu iebildumi pret lietas izskatīšanu rakstveida procesā tiesai nav saistoši (*Senāta 2013. gada 16. decembra lēmums lietā Nr. SKK-628/2013, 11370088212, 11380053612, 11390120311*).

Vienlaikus Senāts vērš uzmanību, ka Kriminālprocesa likuma 559. panta ceturtās daļas nosacījumi attiecināmi uz Kriminālprocesa likumā noteiktajiem gadījumiem, savukārt izskatāmā lieta pirmās instances tiesā bez pierādījumu pārbaudes izskatīta rakstveida procesā saskaņā ar Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 12. panta $1.^1$ daļu, kas ir izņēmums no Kriminālprocesa likumā noteiktās kārtības. Proti, minētā tiesību norma paplašina to Kriminālprocesa likumā paredzēto gadījumu loku, kad tiesa lietu pirmajā instancē var izskatīt rakstveida procesā. Līdz ar to apelācijas instances tiesas pienākums ir izvērtēt Kriminālprocesa likumā paredzētās tiesas tiesības un noteikt tādu procesa veidu, kas nodrošina personas tiesības uz taisnīgu tiesu.

No Eiropas Cilvēktiesību tiesas atzinumiem par gadījumiem, kad lieta izskatīta rakstveida procesā, pamatojoties uz normatīvi noteiktiem izņēmumiem no pamatprincipa, izriet, ka tas vien apstāklis, ka likumdevējs noteiktu kategoriju lietu izskatīšanai ir paredzējis rakstveida procesu, pats par sevi nav uzskatāms par pietiekamu argumentu, lai noraidītu personas lūgumu lietu izskatīt mutvārdu procesā (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 25. februāra sprieduma lietā „Mtchedlishvili v. Georgia, iesnieguma Nr. 894/12, 33. un 39. punkts*).

Senāts jau iepriekš judikatūrā paudis atziņu, ka tiesai, izlemjot lūgumu par lietas izskatīšanu mutvārdu procesā un konstatējot, ka pastāv normatīvs regulējums, kas konstatētajos faktiskajos apstākļos attiecīgajā tiesu instancē pieļauj lietas izskatīšanu rakstveida procesā, papildus jāizvērtē, vai, izskatot lietu rakstveida procesā, tiks nodrošinātas personas tiesības uz taisnīgu tiesu, ja tā ir vienīgā vai pēdējā tiesu instance, kas lietu skata pēc būtības (*Senāta 2023. gada 21. februāra lēmuma lietā Nr. SKK-6/2023, ECLI:LV:AT:2023:0221.16870001618.5.L, 9. punkts*).

Senāts norāda, ka Kriminālprocesa likuma 559. panta ceturtā daļa piešķir apelācijas instances tiesas tiesības iztiesāt lietu rakstveida procesā. Izlemjot jautājumu par lietas iztiesāšanu rakstveida procesā, tiesai ir pienākums izvērtēt, vai lietas iztiesāšana rakstveida procesā kā izņēmums no lietu iztiesāšanas pamatprincipa – mutvārdu procesā – nodrošinās apsūdzētā tiesības uz lietas iztiesāšanu taisnīgā tiesā. Turklāt Kriminālprocesa likuma 319. panta $3.^1$ daļa arī noteic: ja šis likums paredz lēmuma pieņemšanu rakstveida procesā, tiesnesis pēc savas iniciatīvas var noteikt mutvārdu procesu.

Ievērojot minēto, Senāts atzīst, ka apelācijas instances tiesa, nenodrošinot apsūdzētā tiesības uz mutvārdu procesu vismaz vienā tiesu instancē, kas lietu izskata pēc būtības, ir pārkāpusi Kriminālprocesa likuma 15. pantā nostiprināto krimināprocesa pamatprincipu – tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā tiesā. Pieļautais pārkāpums atzīstams par Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu šā likuma 575. panta trešās daļas izpratnē, tādēļ Rīgas apgabaltiesas 2022. gada 13. septembra lēmums ir atceļams pilnībā.

[6] Atceļot apelācijas instances tiesas lēmumu un nosūtot lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā, Senāts atzīst par nepieciešamu sniegt atbildi uz kasācijas sūdzības argumentu, vai procesuālo darbību veikšanas laikā nav pārkāptas /pers. A/ tiesības lietot valodu, kuru procesā iesaistītā persona prot.

[6.1] Krimināprocesā lietojamās valodas princips nostiprināts Krimināprocesa likuma 11. pantā. Minētā panta pirmā daļa noteic, ka krimināprocess notiek valsts valodā, savukārt panta otrajā daļā norādīts, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, [..], kā arī citām personām, kuras procesa virzītājs iesaistījis krimināprocesā, ja tās neprot valsts valodu, procesuālo darbību veikšanas laikā ir tiesības lietot valodu, kuru šīs personas prot, un bez atlīdzības izmantot tulka palīdzību, kura piedalīšanos nodrošina procesa virzītājs.

Minētajās tiesību normās noteiktas divas būtiskas garantijas – valsts valodas kā vienīgās procesa valodas atzīšana un tiesības uz sev saprotamas valodas lietošanu tām procesā iesaistītajām personām, kuras valsts valodu nepārvalda pietiekamā līmenī. Otrais aspekts aptver gan gadījumu, kad persona sazinās ar procesu veicošām amatpersonām [..], gan arī gadījumu, kad tulkošana tiek nodrošināta, lai uztvertu procesā notiekošo [..] (*Strada-Rozenberga K. 11. panta komentārs. Grām.: Krimināprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 55. lpp.*).

[6.2] Senāts konstatē, ka aizstāve kasācijas sūdzībā ir atkārtojusi apelācijas instances tiesā pausto viedokli, ka apsūdzētā /pers. A/ apelācijas sūdzībā izteiktais lūgums par tulka nepieciešamību apelācijas instances tiesā un tulkojuma nodrošināšanu krievu valodā rada šaubas par to, vai

apsūdzētais pirmstiesas kriminālprocesā ir sapratis procesā lietoto valodu, un līdz ar to ir konstatējams Kriminālprocesa likuma 575. panta pirmās daļas 4. punktā norādītais pārkāpums, kas katrā ziņā izraisa tiesas nolēmuma atcelšanu.

No 2021. gada 10. decembra nopratināšanas protokola konstatējams, ka /pers. A/ vēlējies sniegt liecības viņam saprotamā latviešu valodā. Nopratināšanās protokolā /pers. A/ pašrocīgi latviešu valodā norādījis, ka protokolu ir izlasījis un tajā pareizi atspoguļots viņa teiktais nopratināšanas laikā (*lietas 30. lapa*). Arī pret citām procesuālajām darbībām, kas veiktas latviešu valodā, /pers. A/ nav iebildis un nav norādījis, ka nesaprot uzdotos jautājumus vai procesuālajos dokumentos fiksētās ziņas.

Apelācijas instances tiesa, noraidot aizstāves iebildumus, secinājusi, ka lietā nav pārkāptas apsūdzētā /pers. A/ tiesības lietot viņam saprotamo valodu, jo visa procesa laikā viņš konsekventi norādījis, ka tulka pakalpojumi viņam nav nepieciešami, un liecības sniedzis latviešu valodā. Apelācijas sūdzībā /pers. A/ arī nav izteicis iebildumus par to, ka pirmstiesas kriminālprocesā fiksēto liecību saturs neatbilstu liecinātajam un viņš nebūtu sapratis procesā lietoto latviešu valodu.

No lietas materiāliem redzams, ka turklāt /pers. A/ ir dzimis Latvijā un ir Latvijas teritorijā pastāvīgi dzīvojošs Latvijas Republikas pilsonis.

Senāts jau iepriekš ir norādījis, ka fakts, ka persona lietas turpmākā procesa gaitā lūdz nodrošināt tulku, pats par sevi nav pamats atzinumam, ka iepriekšējās nopratināšanas veiktas, pārkāpjot tās tiesības lietot valodu, kuru viņš prot (*Senāta 2020. gada 12. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-23/2020, ECLI:LV:AT:2020:0612.11270001815.4.L, 7.3.1. punkts*).

Ievērojot minēto, Senāts atzīst par pamatotu apelācijas instances tiesas atzinumu, ka kriminālprocesā nav pieļauts Kriminālprocesa likuma 11. panta otras daļas pārkāpums. Tulka nepieaicināšana nav traucējusi apsūdzētajam saprast kriminālprocesā lietoto valodu, īstenot tiesības uz aizstāvību, kā arī nav liegusi viņam tiesības uz taisnīgu tiesu.

[7] Ievērojot to, ka apelācijas instances tiesas lēmums tiek atcelts pilnībā un lieta apelācijas instances tiesā jāiztiesā no jauna atbilstoši Kriminālprocesa likuma 53. nodaļas prasībām, Senātam nav pamata vērtēt kasācijas sūdzības iesniedzējas argumentus, kas saistīti ar pierādījumu izvērtēšanu.

[8] Senāts atzīst, ka, atceļot Rīgas apgabaltiesas 2022. gada 13. septembra lēmumu pilnībā un nosūtot lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā, apsūdzētajam turpināma pirmstiesas kriminālprocesā noteiktā drošības līdzekļa – nodošanas policijas uzraudzībā – piemērošana. Minētais drošības līdzeklis ir samērīgs, tā piemērošanas turpināšana nepamatoti neierobežos apsūdzētā /pers. A/ pamattiesības.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 585. un 587. panta pirmās daļas 2. punktu, Senāts

nolēma

atcelt Rīgas apgabaltiesas 2022. gada 13. septembra lēmumu pilnībā un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā;
apsūdzētajam /pers. A/ turpināt piemērot drošības līdzekli – nodošanu policijas uzraudzībā.

Lēmums nav pārsūdzams.

I. L. Zemīte S. Kaija I. Radzeviča